

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/168106,Waldemar-Grabowski-Telegramy-czasu-wojny.html>
27.02.2026, 15:19

Waldemar Grabowski: Telegramy czasu wojny

Wydawnictwa źródłowe stanowią niezwykle cenny efekt pracy historyków. Wysiłek włożony w przygotowanie materiałów do publikacji i ich odpowiednie opracowanie umożliwia nie tylko ich pełniejsze uwzględnienie w monografiach i syntezach, lecz również udostępnia unikatowe dokumenty szerszej publiczności. Tak jest i w przypadku pozycji pod tytułem: „Korespondencja Poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie”.

20.07.2022

W 2021 r. na rynku wydawniczym ukazała się nakładem Instytutu Pileckiego niezmiernie interesująca publikacja zawierająca depesze (ponad 1000) Poselstwa RP w Bernie z lat 1940-1941¹. Jest to pierwszy z zaplanowanych czterech tomów, mających objąć:

„wszystkie depesze szyfrowane [...] Poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie w Szwajcarii z lat 1940-1945”².

Całość omawianej publikacji została podzielona na: *Wstęp*, *Notę edytorską*, trzy rozdziały, 2 załączniki. Dodatkowo zamieszczono: ilustracje, bibliografię, indeks nazwisk, indeks nazw geograficznych.

Zasadnicza część publikacji – depesze do i z Poselstwa RP w Bernie – została pomieszczona w trzech rozdziałach. W rozdziale 1. (strony 51-296) znajdujemy depesze z 1940 r. Autorki opracowania Aleksandra Kmak-Pamirska i Barbara Świtalska-Starzeńska postanowiły nie zamieszczać depesz w porządku chronologicznym. Zamiast tego depesze zostały pogrupowane w 14 zagadnień: *Finanse, Organizacja pracy i podejmowane działania, Internowani – 2 Dywizja, Jeńcy, Osoby indywidualne – pomoc, Wizy i paszporty, Czerwony Krzyż, Położenie Polski i sytuacja w kraju, Kontakty ze Stolicą Apostolską, Sytuacja w Europie, Prasa i propaganda, Biuletyny, Okólniki, Depesze sekretowane*.

Natomiast rozdział 2. (strony 299-515) zawiera „Depesze z 1941 roku”. Tym razem depesze zostały podzielone na 18 grup (tematów). W stosunku do rozdziału 1 pojawiły się nowe tematy: *Uchodźcy, Żydzi, Problemy komunikacyjne*.

W rozdziale 3. (strony 519-549) zamieszczono depesze także z roku 1941, ale zatytułowane „Depesze Poselstwa RP w Bernie a inni”. Tym razem depesze zostały podzielone na 10 tematów (grup).

Omawiana publikacja jest ważna, co podkreśliłem na samym początku mojego tekstu. I taką ocenę podtrzymuję. Natomiast nie można nie zauważyć kilku istotnych braków występujących w tejże publikacji. Pierwszym brakiem jest pominięcie depesz od 1 września 1939 r. do 8 stycznia 1940 r. Czyżby w tym czasie nie nadano, ani nie odebrano w Bernie żadnej depeszy? Jest to mało prawdopodobne³.

Do istotnego braku zaliczam pominięcie we *Wstępie* omówienia dotychczasowych publikacji depesz MSZ oraz depesz polskich innych instytucji w okresie drugiej wojny światowej. Na

stronach 16.-20. Autorki opracowania piszą o historii depesz dyplomatycznych oraz przedstawiają, za Danutą Drywą⁴, stan polskiej łączności radiowej w okresie II wojny światowej (strona 19.). Dodajmy od razu – ten opis polskiej łączności radiowej okresu wojny jest nieprawdziwy. Nie miejsca tutaj na dokładny opis całego stanu tej łączności – zatrzymajmy się tylko na zagadnieniu cywilnej łączności radiowej Polskiego Państwa Podziemnego. Na przywołanej już powyżej stronie 19. mamy nieprawdziwe stwierdzenie o 12 radiostacjach Kierownictwa Walki Cywilnej. Jest to nieprawda – KWC nigdy nie używało 12 stacji radiowych. Czym innym jest stacja radiowa, a zupełnie czym innym są owe radiostacje (pochodzące z produkcji konspiracyjnej lub zrzutów lotniczych). Stacje radiowe są to bowiem radiostacje (urządzenia nadawcze i odbiorcze), które prowadzą korespondencję, natomiast poza tymi radiostacjami były oczywiście i inne – zapasowe (rezerwowe) i używane nieraz jako części zamienne do tych aktualnie używanych. Przywołane w omawianej publikacji radiostacje KWC – to de facto stacje radiowe nr 43, 50, 58, 58a. Czyli KWC posiadało w czasie wojny 4 stacje radiowe. Do tego należy doliczyć 2 stacje radiowe będące w dyspozycji Delegata Rządu na Kraj. O tych stacjach radiowych Autorki opracowania nie wspominają ani słowem. Delegat Rządu dysponował stacjami nr 46 i 46a. I jeszcze jedna „cywilna” stacja radiowa przekazująca do Londynu depesze, o której Autorki „zapomniały”. Była nią stacja radiowa nr 82, będąca w wyłącznej dyspozycji Stronnictwa Ludowego. Można do tego dodać jeszcze stację radiową będącą w dyspozycji Okręgowego Delegata Rządu w Krakowie – stacja nr 61. Podsumowując powyższe, możemy mówić o 8 cywilnych stacjach radiowych. Zagadnienie cywilnej łączności radiowej Polskiego Państwa Podziemnego zostało już dość dokładnie opisane⁵. W dodatku został opublikowany dość obszerny wybór depesz KWC⁶.

►[Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

Przypisy:

¹ *Korespondencja Poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Bernie*, t. I: 1940-1941, oprac. A. Kmak-Pamirska, B. Świtalska-Starzeńska, Warszawa 2021.

² *Korespondencja Poselstwa...*, s. 13.

³ Z dotychczasowych publikacji wiemy o co najmniej kilku takich depeszach. Zob.: *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1939 wrzesień-grudzień*, red. W. Rojek, Warszawa 2007, s. 432-433, 580-581, 587; *Depesze szyfrowe Poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Budapeszcie 1 X 1939 – 1 I 1941*, oprac. P. Pietrzyk, Warszawa 2014, s. 31, 33, 70; *Depesze wojenne Attachatu Wojskowego przy Ambasadzie RP w Bukareszcie 1939-1940*, oprac. T. Dubicki, A. Suchcitz, Tarnowskie Góry 2006, s. 71.

⁴ D. Drywa, *Poselstwo RP w Bernie. Przemilczana historia*, Warszawa-Oświęcim 2020, s. 185.

⁵ Pomijam tutaj zagadnienie marginalne dla naszych rozważań faktycznej aktywności radiostacji będących w dyspozycji Okręgowych Delegatów Rządu (poza ODR Kraków). Gdyż nie dysponujemy obecnie materiałami poświadczającymi nawiązanie przez nie dłuższej łączności z Londynem.

⁶ S. Korboński, *W imieniu Rzeczypospolitej...*, oprac. W. Grabowski, Warszawa 2009; W. Grabowski, *Łączność cywilna Polskiego Państwa Podziemnego*, „Biuletyn Informacyjny” ŚŻŻAK

2014, nr 3, s. 21-27; W. Grabowski, *Cywilna łączność radiowa w Powstaniu Warszawskim*, „Biuletyn IPN” 2019, nr 7-8 (164-165), s. 17-25; W. Grabowski, *Cywilna łączność radiowa Polskiego Państwa Podziemnego. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Łączność konspiracyjna 1939-1945. Materiały z XXVII sesji naukowej w Toruniu w dniach 16-17 XI 2017 roku*, red. B. Chrzanowski, Toruń 2019 [2020], s. 49-70; W. Grabowski, *Depesze radiostacji Okręgowej Delegatury Rządu* Kraków, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2019 [2021], nr 49-50, k. 325-342.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

II wojna światowa

Artykuł